

Atf: Tayanç, M. (2023). Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Coğrafi Dağılımları, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 12-23
Citation: Tayanç, M.(2023). Current Migrant Structure and Geographical Distribution of Turkey, *Vankulu Journal of Social Studies*, 11, 12-23

Araştırma Makalesi / Research Article

*Mehmet TAYANÇ

* Dr. Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Siirt/Türkiye.

Dr. Siirt University, Faculty of Science and Literature Education, Siirt /Turkey.

ORCID: 0000-0002-9365-2272 / m.tayancc@gmail.com

Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Coğrafi Dağılımları

Current Migrant Structure and Geographical Distribution of Turkey

Öz

Bu çalışmanın temel amacı son yüzyılda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de etkisi altına alan/almaya devam eden küresel göçün Türkiye'ye yansımaları incelemektir. Çalışmada özellikle son 20 yılda çevre ülkelerde oluşan güvensiz ortam, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık sebebiyle Türkiye'ye göç etmiş olan grupların demografik özellikleri ve Türkiye'deki coğrafi dağılımları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca göçmenlerin göç etme sebepleri, göç etme yolları, göç sonrası karşılaşmış oldukları tutum ve yeni yaşamlarına dair belirledikleri stratejilerine dair tartışmalara yer verilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) hazırlamış olduğu istatistiklerden/raporlardan yola çıkılarak göçmenlerin yapıları hakkında analiz yapılmıştır. Bu veriler ışığında yıllara bağlı olarak Türkiye'ye göç eden ve Türkiye'den ayrılan göçmenlerin durumu belirlenmiş, etnik yapıları, yaş aralıkları, cinsiyet dağılımları, geldikleri bölgeler/ülkeler ile Türkiye'den hangi yöne doğru hareket ettikleri hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda çevre ülkelerle benzer inanca, tarihe ve kültürel yapıya sahip olması sebebiyle göç edilecek ülke olarak Türkiye'nin seçilmesi durumu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmen, göçmen yapısı, Türkiye

Abstract

The main purpose of this study is to examine the reflection of the global migration, which has/continues to Turkey as well as all over the world, on Turkey in the last century. In the study, it was tried to determine the demographic characteristics and geographical distributions of the groups that migrated to Turkey due to the insecure environment, political and economic instability in the surrounding countries, especially in the last 20 years. Discussions about the reasons for migration, ways to migrate, the attitudes they encountered after migration and the strategies they determined for their new lives are included. Based on the statistics/reports prepared by the Directorate of Migration Management and the Turkish Statistical Institute (TUIK), an analysis was made about the structures of immigrants. In the light of these data, the situation of the immigrants who migrated to and left Turkey depending on the years was determined, and information was given about their ethnic structure, age range, gender distribution, the regions/countries they came from and in which direction they moved from Turkey. At the same time, the case of choosing Turkey as the country to immigrate to has been discussed, since it has similar belief, history and cultural structure with the surrounding countries.

Keywords: Migration, Immigrant, Immigrant Structure, Turkey

Giriş

Göç tarihi, insanlık tarihi ile başlar. Çünkü insanoğlu tarih sahnesine çıktığı ilk andan itibaren sürekli yer değiştirme eğiliminde olmuştur. Daha çok avcı ve toplayıcı gruplar tarafından besin ihtiyacından dolayı başlayan yer değiştirme eylemi, daha dar alanda gerçekleşirken günümüzde daha geniş sınırlara yayılmıştır. İlk zamanlarda kıtlık, iklim şartları, doğal afetler gibi daha yerel sebeplerle meydana gelen insan hareketliliği günümüzde farklı boyutlar kazanarak sosyal, siyasal, ekonomik, dini, sanayileşme gibi daha kapsamlı sebeplerle yaşanmaya başlamıştır. Savaşlar, seferler ve coğrafi keşifler gibi tarihsel gelişmelerin de etkisiyle daha da belirginleşen göç olgusu, sömürgecilik hareketleri sonucunda dikkat çekmeye başlayan köle ticareti ile zirveye ulaşmıştır. Savaş, iç çatışma, eşitsizlik, yoksulluk gibi durumların halen tüm toplumlarda etkisini göstermesi, söz konusu bu küresel göçün uzun yıllar daha devam edeceğini göstermektedir.

Farklı birçok toplumsal bileşeni barındıran ve gerçekleştiği takdirde çok sayıda dinamiği etkileme özelliğine sahip olan göç kavramına bakıldığında; bir bireyin ya da topluluğun hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek amacıyla yer değiştirmesi olarak tanımlandığı görülmektedir. (Erder, 2000; Güvenç, 1996; İçduygu, 1996). Bireyden topluma, ulus devletten uluslararası örgütlere kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (Adıgüzel, 2016). Göç olgusunda asıl belirleyici olan şeyin mesafe ve zaman olduğunun altını çizen Özer (2004) göçü, “belli bir zaman dilimi içerisinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradesiyle ya da iradeleri dışında yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı” (S11) olarak açıklamıştır. Her ne kadar yer değiştirme eylemini barındırıyor olsa da sahip olduğu dinamiklerden dolayı sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik sonuçları da kendi içinde taşımaktadır. Bu yönüyle son derece girift bir kavram olarak okunmaktadır (Yılmaz, 2014). Genel anlamda göç olgusuna bakıldığında ise çoğu göç olayının başlama nedeninin ortak olduğu sonucuna ulaşılabilecektir. Çünkü birçoğu bozulan düzeni yeniden kurma ya da daha iyi bir düzen oluşturma umudu ile gerçekleşmektedir. Bireylerin yaşadıkları ülkeyi terk etmelerinin nedeninin daha iyi koşullarda yaşamak olduğunu vurgulayan Sayın ve arkadaşları (2016) yaşanan göçlerin gönüllü ve bireysel kararlara dayanabileceği gibi, birtakım sebeplerden dolayı devletlerin vatandaşlarını buna zorlaması yoluyla da gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir. Wallerstein’e (1995) göre ise meydana gelen uluslararası göç hareketlerinde kapitalizm ve kapitalizmin farklı görünüşleri belirleyici olabilmektedir. Son yüzyılda yaşanan iki büyük savaş, küreselleşmenin belirgin etkisi ve sermayenin düzensiz dağılımı, göç olaylarını arttırmış ve göçün tek bir yöne doğru yaşanmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı her gün binlerce insan daha iyi bir yaşam umuduyla gelişmiş Batı ülkelerine doğru hareket etmektedir. Kıtadan kıtaya, ülkeden ülkeye, kırdan kente şeklinde devam eden bu olgu, güvenlik, kaynakların eşitsiz dağılımı, doğal afetler ve savaşlar gibi sebepler, bu insan hareketliliğinin kalıcı olduğunu göstermektedir. Gönüllülük çerçevesinde gerçekleştiği gibi zorunlu şartlar altında da yaşanması muhtemel olan bu kitlesel göçler, gidilen yerin sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yönden etkilenmektedir. Tüm bu gelişmelerden dolayı çoğu göç araştırmacısı geride bıraktığımız yüzyılı, *göç yüzyılı* olarak nitelendirmektedir. Çünkü özellikle son yüzyıl içerisinde dünya üzerinde göç olayından etkilenmemiş bir topluluk bulmak neredeyse imkânsızdır.

Göç etme eyleminin farklı boyutlara sahip olması ve farklı sebeplerle gerçekleşiyor olması göçmen profilinin de çeşitlilik göstermesine sebep olmaktadır. Göçte dâhil olan kişilerin miktarı da göçe yüklenen anlamının değişmesinde veya farklılaşmasında belirleyici olabilmektedir. Buna göre; kitlesel göç eylemi, belirli bir zamanda çok sayıda kişinin, tabiiyetinde olduğu ülke dışına düzensiz gruplar halinde hareket etmesi anlamı taşırken; çok sayıda yabancıların bir ülkeye sürekli olarak giriş yapması durumunda da bu yer değiştirme eylemi, *toplu akın* kavramı ile açıklanmaktadır (Akıncı vd. 2015).

Asya ve Avrupa gibi gelişmişlik noktasında birbirine zıt konumda bulunan iki kıta arasında yer alan Türkiye, Ortadoğu, Afrika ve yakın Asya’dan gelişmiş Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen gruplar için birer durak işlevi görmektedir. Bu yüzden Türkiye, çok sayıda göçmenin transit geçtiği veya yerleştiği bir ülke olma özelliği kazanmıştır. Hazırlanan bu çalışma Türkiye’de yaşayan ya da Türkiye’yi transit geçen göçmenlerin profilini ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Coğrafi dağılımın hangi boyutta olduğu, gerek yerel gerekse ulusal bazda ne tür politikaların oluşturulabileceğine kaynak sağlamaktadır. Göçmenlerin Türkiye’yi tercih etme ve burada kalmalarını sağlayan etkenleri görmemiz açısından özgün bir veri sunmaktadır. 2022 yılı ve öncesindeki veriler ışığında hazırlanan bu çalışmada göç yolları üzerinde yer alan Türkiye’nin barındırdığı göçmenlerin son durumunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda;

- Türkiye’nin sahip olduğu coğrafi konum göç hareketlerinden etkilenmesine neden olmakta mıdır?
- Türkiye’de uygulanan göçmen politikaları, göç eden grupların Türkiye’yi seçmesinde etkisi nedir?
- Kültürel ve inanç noktasındaki yakınlık göç eden grupların Türkiye’yi seçmesinde etkileyici midir?
- Türkiye’nin tarım, hayvancılık ve sanayi ülkesi olması göç eden grupların Türkiye’ye yerleşmesinde belirleyici midir? Gibi araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Türkiye’de Yaşayan Göçmenlerin Demografik Özellikleri

Her gün milyonlarca insan daha iyi bir yaşam umuduyla gönüllü veya zorunlu bir şekilde yaşadığı yeri geçici ya da kalıcı olmak koşuluyla değiştirmektedir. Küresel gelişmeler, teknolojik ve ulaşım alanlarındaki ilerleme, imgesel olarak sınırların ortadan kalkması ve sermayenin dünya üzerinde hızla dolaşması da insan hareketliliğini her geçen gün arttırmaktadır. Bu eyleminde bulunan kişiler ise göçmen, mülteci ya da sığınmacı gibi isimlerle nitelendirilmektedir. Yabancı literatürde mülteci ile göçmen kavramlarının net bir şekilde birbirinden ayrı kullanıldığı, mülteci kavramının göçmen sözcüğüne kıyasla daha özel bir alanı ve eylemi ifade ettiği görülmüştür. Göçmen kavramının da kullanım alanına bağlı olarak kendi içinde sınıflandırıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda “başta turizm, sağlık ve eğitim amacıyla gelen yabancılar, yabancı girişimciler ve işçiler, ülkeye yasal yollarla gelip yerleşme amacı taşıyanlar ile yasal olmayan yollarla giriş yapıp kaçak statüsünde yer alan yabancılar ve yaşayacak bir yer bulmak için gelen mülteciler göçmen sınıflandırılmasında yer almaktadır (Akıncı vd. 2015). Mülteci kavramı, “vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve dini, ırkı, dili, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle dışlanacağı ve zarar göreceğinden çekindiği için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri” (S62) ifade ederken göçmen ise “hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertleri” (Sakız, 2020: s.2) şeklinde tanımlanmıştır. Bu iki kavramın dışında yer alan sığınmacı kavramı ise, yaşadığı ülkenin yetkililer tarafından hakkında soruşturma yürütülen, bu yüzden ülkeyi terk etmek zorunda kalan kişileri kapsamaktadır. Mülteci ile sığınmacı arasındaki temel fark sığınmacının hakkında hukuki bir soruşturmanın olmasıdır. Bu durumda; her mülteci ve sığınmacı göçmen kategorisinde yer alırken her göçmen, mülteci ya da sığınmacı kategorisinde yer almamaktadır. Her ne kadar farklı özellikler taşıyor olsalar da özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu grupların hepsine rastlamak mümkündür.

Türkiye gibi turizm potansiyeli yüksek olan, tarımda ve sanayide iş olanakları noktasında dikkat çeken, gelişmiş bir sağlık sistemine sahip olan ve yabancılara uygulanan kapsayıcı hukuk politikaları ile ön planda olan ülkeler (Ergüven & Özturanlı, 2013), yılın tamamında milyonlarca göçmeni/mülteciyi ya da sığınmacıyı kendine doğru çekmektedir. Ayrıca bulunduğu coğrafi konum itibarıyla uzun yıllardan beri göç güzergâhı üzerinde yer alması da Türkiye’de yoğun bir insan hareketliliğinin yaşanmasına neden olmaktadır. Batı kısmında refah seviyesi ve gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerin yer alması, güney ve doğu kısmında ise insan haklarının ihlallerinin sık yaşandığı, ekonomik eşitsizliğin yaygın olduğu, her daim çatışmalara, savaşlara sahne olan ülkelerin bulunması göç etme noktasında Türkiye’yi daha ön plana çıkarmaktadır.

Coğrafi konumu ile ön plana çıkan ülkeler, çoğu zaman göç yollarında birer *köprü* görevi görmektedir. Türkiye’nin dünya üzerindeki konumunu tanımlamak için uzun yıllardan beri köprü metaforunun kullanıldığına dikkat çeken Sağıroğlu (2015), Türkiye’nin coğrafi anlamda önemli bir noktada yer aldığını ve bu yönüyle birer *bağlantı noktası* olduğunun üzerinde durmuştur. Özellikle Avrupa kıtasına yapılan göçlerin engellendiği dönemlerde ise Türkiye göçmen grupları için “hedef ülke” konumunda yer almaktadır. Bundan dolayı Türkiye’de 5 milyonun üzerinde göçmen yaşarken, 40 milyon göçmen transit geçmiştir (Göç İdaresi, 2022). Türkiye’deki mevcut göç hareketlerine bakıldığında çok sayıda ülkeden gelen, dil, din, etnik yapı bakımından farklılık gösteren milyonlarca göçmenin ülkeye giriş yaptığı görülmektedir. Söz konusu rakamlara bakıldığında Türkiye’nin sadece göç alan bir ülke olmadığı aynı zamanda başka ülkeye gitmek isteyen göçmenlerin kullandığı transit bir ülke ya da geçiş ülkesi olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Tüm bu özelliklerden dolayı Türkiye, uzun yıllardan beri çok sayıda göç olayına sahne olmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri inşa edilmek istenen homojen bir yapı ile başlayan uluslararası göç hareketleri, şekil değiştirerek günümüzde de yoğun bir şekilde yaşanmaya devam etmektedir. 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 sonrası Suriye kökenli yaşanan göç hareketleri, yakın tarihimizde dikkat çeken yoğun göç hareketleri olarak önem taşımaktadır. Bunun yanında son birkaç yıldır İran üzerinden legal/illegal yollarla ülkeye gelmeye başlayan Afgan kökenli göçmenler de yoğunlukları bakımından dikkat çeken gruplar arasında yer almaktadır. Grafik-1’de yıllara (2005-2022) göre Türkiye giriş yapan göçmenlerin sayıları gösterilmiştir.

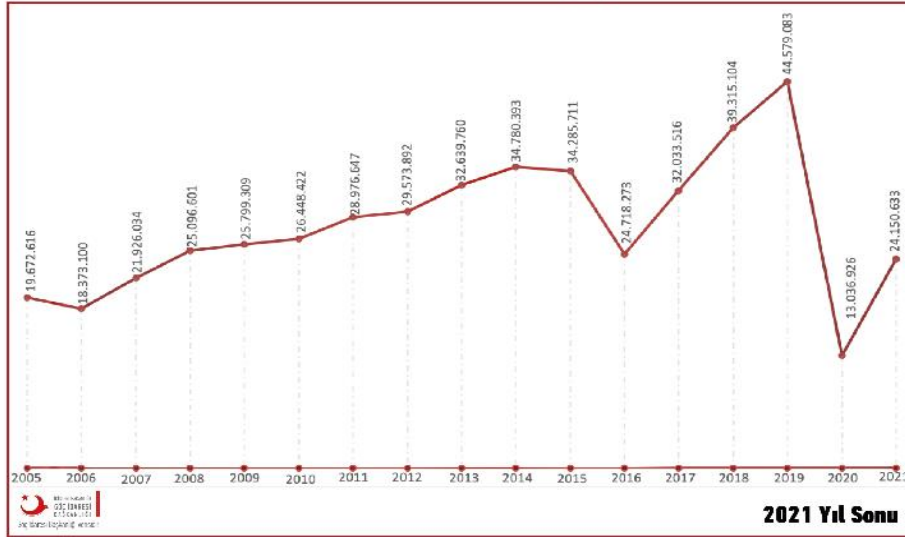
Grafik-1: Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancı Sayıları (2005-2022)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı-2022.

Grafik-1'de görüleceği üzere 2005 ve sonrasında Türkiye'ye giriş yapan yabancı sayısında düzenli bir artış olmuştur. 2016 yılına gelindiğinde ise kısa süreli bir düşme eğilimi göstermiştir. Bu düşme eğiliminde 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminin etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ülkede bu tarihte oluşmaya başlayan güvensiz ortam, tatil ve ticaret amaçlı gelen çok sayıda yabancıya rotasını değiştirmesine sebep olmuştur. 2019 yılına kadar tekrar yükselmeye başlayan rakamlar, 2020 yılında pandemi ile birlikte yeniden düşüşe geçmiştir. Özellikle sınır kapılarının sağlık gerekçesiyle kapatılması rakamların düşmesinde belirleyici olmuştur. 2020 sonrasında ise ülkeye giriş yapan yabancı sayısı tekrardan artma eğilimi göstermiştir. Grafik-2'de ise 2005 ile 2022 yılları arasında Türkiye'den göç eden göçmenlerin sayıları hesaplanmıştır.

Grafik-2: Yıllara Göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayıları (2005-2022)

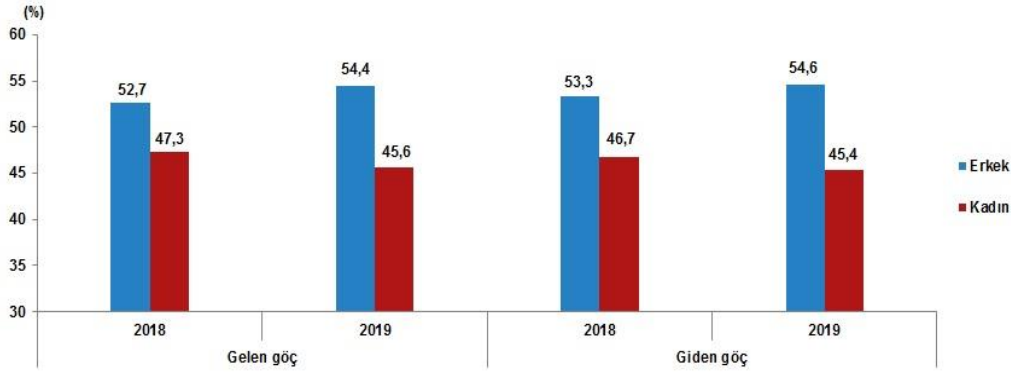

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı-2022.

Grafik-2'de görüleceği üzere 2005 ile 2015 yılları arasında Türkiye'den giden yabancı sayısı, gelen yabancı sayısına benzerlik göstermektedir. Yukarıda da üzerinde durulan sosyal ve siyasi gelişmeler, Türkiye'den giden yabancı sayısını etkilemiştir. Grafik-2'den de anlaşılacağı üzere 2019 yılında 44 milyon üzerinde yabancı Türkiye'den ayrılırken 2020'de bu sayı 13 milyona gerilemiştir.

Her iki grafik birlikte değerlendirildiğinde ülkeye giriş ve ülkeden çıkış yapan yabancı sayısının birbirine paralel olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin göç güzergâhı üzerinde olduğunu ve transit bir ülke konumunda olduğunu görmemiz açısından önem taşımaktadır.

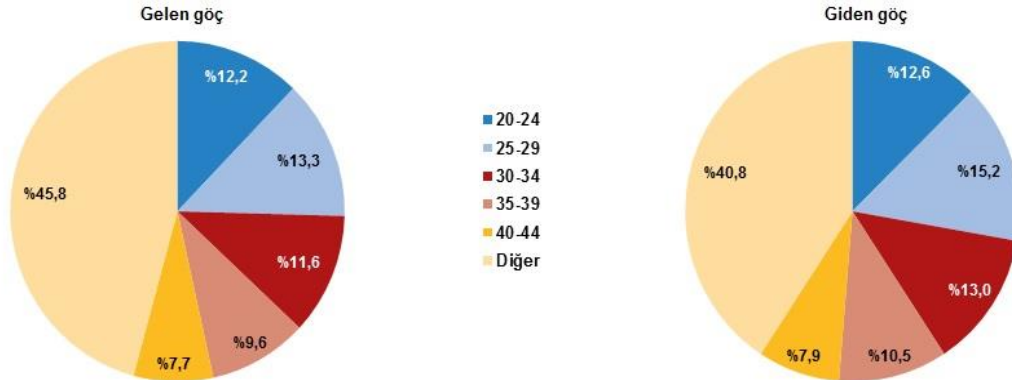
Grafik-3: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı (2018- 2019)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (02.12.2022).

Türkiye İstatistik Kurumundan elde edilen bu verilere bakıldığında Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden kadın ve erkek sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Grafik-3'te 2018 ve 2019 yıllarına ait verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere verilerde ciddi bir değişikliğin olmadığı anlaşılmaktadır. Hesaplanan bu verilerden yola çıkarak Türkiye'nin hem kadın hem de erkek göçmenler tarafının tercih edildiğini söylemek mümkündür. Söz konusu bu veriler gelen grupların aileleri ile birlikte Türkiye'ye geldiğini yönünde bir düşüncenin oluşmasını sağlamakta ve göç etme noktasında güvenli bir ülke olduğunu izlenimi vermektedir.

Grafik-4: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 Yaş Grubu (2019)

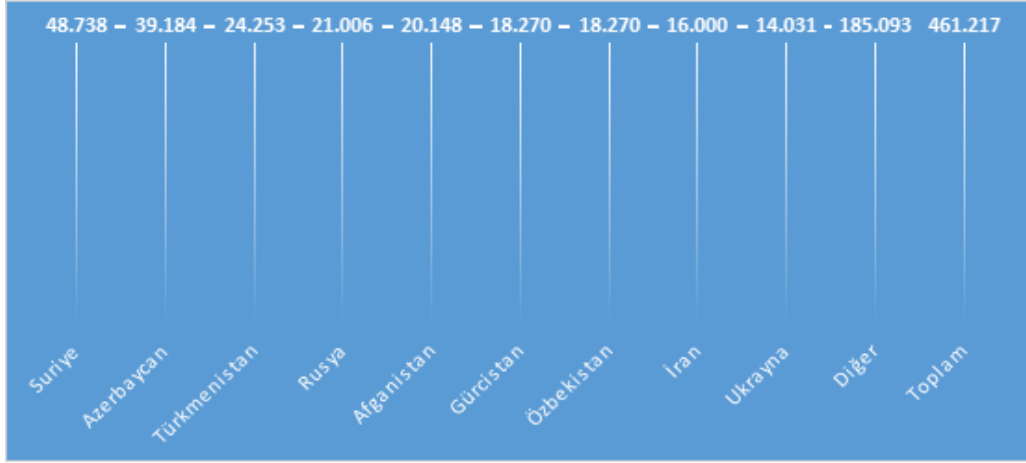

Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (02.12.2022).

Grafik-4'te ise 2019 yılında Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçmenlerin yaş aralıkları verilmiştir. Verilere bakıldığında; çoğu yaş grubundan bireyin yaşamak veya kısa süreli yerleşmek için Türkiye'yi tercih ettiğini görülmektedir. Grafikten yola çıkarak 45 yaş üstü bireyin Türkiye'ye göç etme veya Türkiye'den göç etme noktasında önemli bir yer tuttuğu aktarılmıştır. Yaş aralıklarına bakıldığında daha çok genç nüfusunun göç hareketine katıldığı aşikârdır. Ayrıca bu veriler, gelen veya giden göçmenlerin işgücüne dâhil olabilecek bir yaş aralığında olduğuna dair ipucu vermektedir. Grafik-5'te ise 2016 yılında Türkiye'de ikamet izni bulunan yabancıların etnik yapıları hakkında bilgi verilmiştir.

Grafik-5: Sadece 2016 Yılında Türkiye’de İkamet İzni ile Bulunan Yabancılar (İlk 10 Ülke)

Kaynak: 2016 Türkiye Raporu- Göç İdaresi (01.12.2022)

Grafik-5’e göre 2016 yılında toplamda ise 461 bin 217 yabancı yabancı Türkiye’de yaşamaktadır. Hazırlanan bu veriler incelendiğinde Türkiye’de yaşanan kayıtlı yabancılar arasında Suriyelilerin sayısı dikkat çekmektedir. 2016 verilerine göre toplam 48 bin 738 Suriyelinin Türkiye’de yaşadığı görülmektedir. Suriye’de devam eden iç savaşın bu rakamlar üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. İkinci sırada ise Azerbaycan kökenli yabancıların olduğu görülmektedir. Buna göre 20 binin üzerinde Azerbaycanlı yabancı Türkiye’de ikamet etmektedir. Coğrafi ve kültürel yakınlığın Azerbaycan kökenli yabancıların Türkiye’de yaşamaları noktasında etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İlk sırada yer alan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı şu şekildedir:

Tablo-1: Biyometrik Veriler Bazında Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.456.395	1.279.637	2.736.032
0-4	192.635	179.631	372.266
5-9	197.945	187.018	384.963
10-14	150.494	137.630	288.124
15-18	131.359	110.657	242.016
19-24	218.833	173.667	392.500
25-29	147.068	114.634	261.702
30-34	120.079	96.017	216.096
35-39	86.069	73.454	159.523
40-44	59.292	55.961	115.253
45-49	47.908	44.046	91.954
50-54	37.313	36.042	73.355
55-59	25.202	25.285	50.487
60-64	17.491	17.976	35.467
65-69	11.298	11.675	22.973
70-74	6.146	7.093	13.239
75-79	3.763	4.496	8.259
80-84	1.987	2.531	4.518
85-89	1.075	1.239	2.314
90+	438	585	1.023

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022).

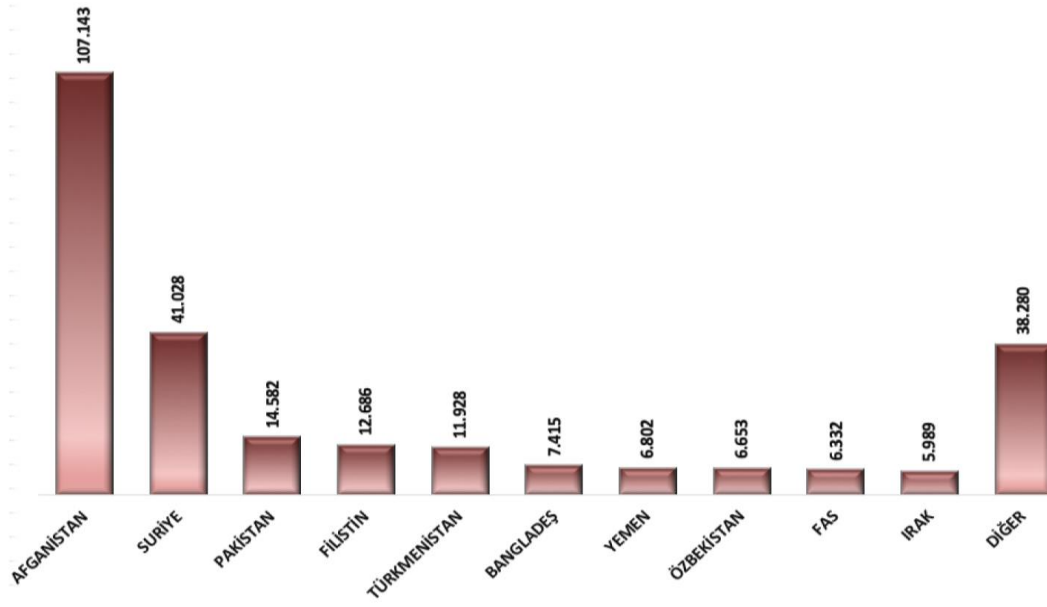
Tablo-1’e bakıldığında 2022 itibariyle 3 milyona yakın Suriyelinin Türkiye’de yaşadığı görülmektedir. Bir buçuk milyona yakın Suriyeli erkek yaşarken bir milyonun üzerinde de Suriyeli kadın yaşamaktadır. Kadın ve erkek sayısını birbirine yakın olması, tüm ailenin göç hareketine katıldığına dair ipucu vermektedir. Yani bu verilerden yola çıkarak Türkiye’ye göç eden bireylerin büyük bir kısmının ailesiyle göç ettiğini söylemek mümkündür. Yarisından fazlasının genç olması ise Türkiye’deki işgücüne dâhil olma potansiyeliyle sahip olduğunu

göstermektedir. Buna göre Türkiye'nin her yaştan ve cinsiyetten birey için yaşanılır bir ülke olduğu fikri ağır basmaktadır.

1.1. Düzensiz Göçmenlerin Etnik Yapıları ve Demografik Özellikleri

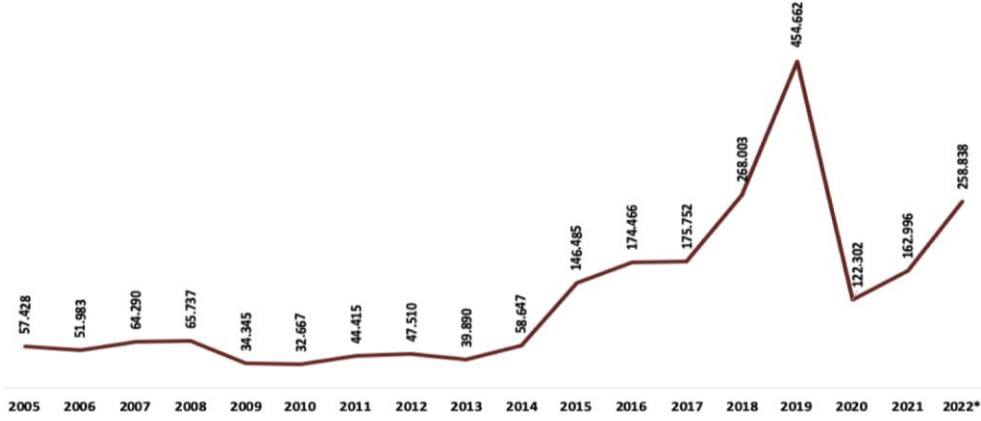
Tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de göçmenler kayıtlı ve düzensiz olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Kayıtlı göçmen, pasaport aracılığıyla hudut kapılarından ülkeye giriş yapan bireyi/grubu tanımlarken düzensiz göçmen ise ülkeye yasadışı giriş yapan, yasadışı bir şekilde yaşamaya devam eden ya da yasal yollarla giriş yapıp belirlenen süre içinde ülkeden çıkmayan kişileri temsil etmektedir. Bu durumdan yola çıkarak meydana gelen düzensiz göçün "kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerdiğini, transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişileri" (Göç İdaresi, 2022) kapsadığını söylemek mümkündür. Çoğu ülke düzensiz göçmenlerin gelmesini önlemek ya da ülkede bulunan düzensiz göçmenlerin kontrol altına alınması noktasından politikalar üretmektedir. Türkiye'de 30 adet Geri Gönderme Merkezi bu amaç doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Grafik-4'te 2022 itibarıyla yakalanan düzensiz göçmen sayıları verilmiştir.

Grafik-6: 2022 İtibarıyla Yakalanan Göçmen Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı-2022 (02.12.2022).

Grafik-6'da da görüleceği üzere Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı etnik köken noktasında çeşitlilik göstermektedir. Son dönemde gündemdeki yerini koruyan Afgan göçmenlerin sayıları 107.143 olarak hesaplanmıştır. Buna göre istikrarsız bir siyasi iklime sahip olan Afganistan'dan Türkiye'ye yoğun göçlerin yaşandığı görülmektedir. Taliban rejiminden kaçan çok sayıda Afgan göçmenin yaşamak veya Avrupa ülkelerine transit geçmek için Türkiye'de göç ettiği görülmektedir. Grafikte sayı olarak ikinci sırada yer alan Suriyeli göçmenlerin sayısı da dikkat çekmektedir. Özellikle son dönemde Suriye'de ortaya çıkan iç savaşın ortamını bu noktada belirleyici olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yıllara göre Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı şu şekildedir:

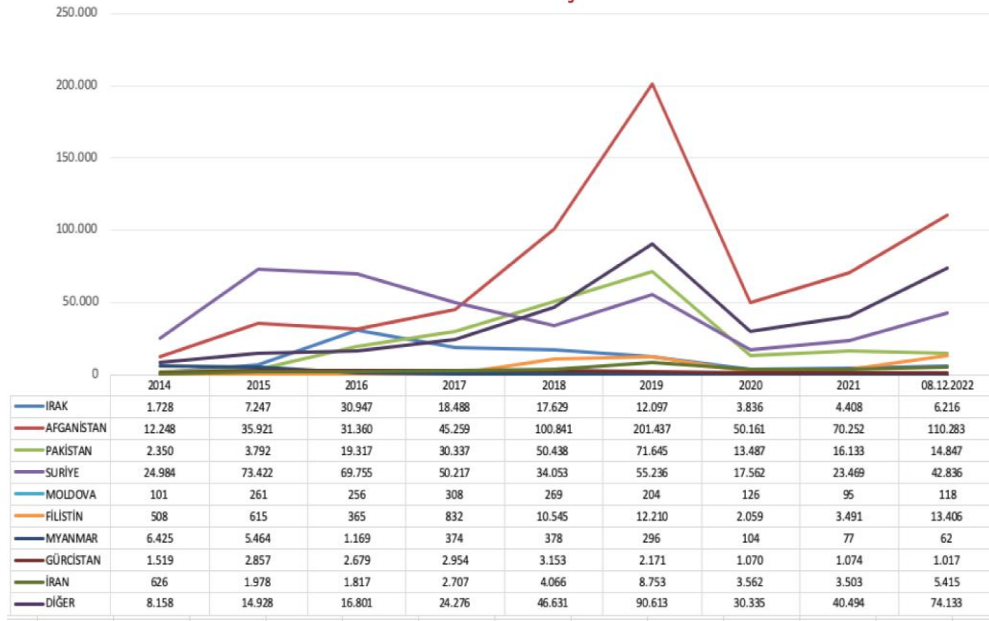

Grafik-7: Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (2005-2022)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (02.12.2022).

Grafik-7’ye bakıldığında Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısının artma eğiliminde olduğunu görülmektedir. 2005’ten bu yana en yüksek rakama 2019 yılına ulaşılmış olup, bu yılda toplam 454 bin 662 düzensiz göçmen yakalanmıştır. 2020 yılında küresel salgının etkileri düzensiz göçmenlerin sayısını da etkilediği düşünülmektedir. Salgının yayılmasının önüne geçilmesi amacıyla sınır bölgelerinde alınan önlemlerin bu noktada etkili olduğu düşünülmektedir. Grafik-8’ye bakıldığında 2019 yılında yakalanan düzensiz Afgan sayısı dikkat çekicidir.

Grafik-8: Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Etnik Dağılımı (2014-2022)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (02.12.2022).

Grafik-8 incelendiğinde Türkiye’de yaşayan kayıtlı göçmenlerde olduğu gibi yakalanan düzensiz göçmenlerin etnik yapıları çeşitlilik göstermektedir. Yakalanan düzensiz göçmenlerin profiline bakıldığında daha çok gelişmemiş ülke vatandaşı oldukları anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Suriye, Irak ve Afganistan gibi iç çatışmaların yaşandığı ülkelere geldikleri görülmektedir. Ayrıca grafikten de anlaşılacağı üzere yakalanan düzensiz göçmenlerin çoğunlukla ülkenin doğu ve güneydoğu sınırından geçiş yaptıkları anlaşılmaktadır. Engebeli arazi yapısı ve ser iklim koşullarının olduğu bu bölgelerde kontrolün net anlamda sağlanamaması, göçmenlerin bu bölgeden geçiş yapmasına neden olmaktadır.

2. Türkiye'ye Yaşayan Göçmenlerin Coğrafi Dağılımı

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yabancı uyruklu bireylerin sayısı dikkat çekmektedir. 81 ilde tarım ve hayvancılığın yapıyor olması, gelişmekte olan bir sanayi sektörüne sahip olması ve yaygın bir turizm yapısına sahip olması, göçmenlerin tüm ülkeye dağılmasına neden olmuştur. Tablo-2'ye bakıldığında Türkiye'nin her yerinde kayıtlı yabancı uyruklu bireylere ulaşmak mümkündür. Elde edilen verilere bakıldığında en fazla yabancı Türkiye'nin dünyaya bakan yüzü olarak nitelendirilen İstanbul'da olduğu görülmektedir. Hizmet, sanayi ve turizm kenti olması çok sayıda yabancı burada toplanmasını sağlamıştır. Ayrıca Avrupa ülkelerine yakın bir noktada bulunması, çok sayıda göçmenin bir gün gitme umuduyla İstanbul'da yaşadığı düşünülmektedir. Öte yandan sanayi, tarım ve turizm kentleri olan İzmir, Antalya, Mersin, Bursa ve Gaziantep gibi illerde de çok sayıda yabancı uyruklu bireyin yaşadığı hesaplanmıştır. 2022 itibariyle Türkiye'de yaşayan kayıtlı göçmenlerin sayısı şu şekildedir:

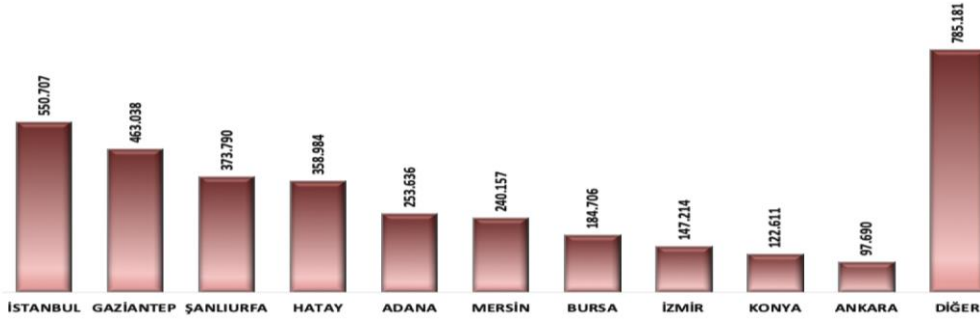
Tablo-2: Yıllara Göre Türkiye'de İkamet İzni İle Bulunan Yabancılar

İL SIRA	İLLER	TOPLAM*	İL SIRA	İLLER	TOPLAM*
GENEL TOPLAM		1.342.995	GENEL TOPLAM		1.342.995
1	Adana	6.893	42	Kahramanmaraş	2.201
2	Adıyaman	444	43	Karabük	7.815
3	Afyonkarahisar	2.702	44	Karaman	594
4	Ağrı	364	45	Kars	747
5	Aksaray	2.366	46	Kastamonu	1.649
6	Amasya	608	47	Kayseri	6.744
7	Ankara	83.245	48	Kırıkkale	555
8	Antalya	164.674	49	Kırklareli	2.595
9	Ardahan	161	50	Kırşehir	2.184
10	Artvin	462	51	Kilis	1.540
11	Aydın	10.454	52	Kocaeli	14.673
12	Balıkesir	5.131	53	Konya	11.671
13	Bartın	1.699	54	Kütahya	5.520
14	Batman	422	55	Malatya	1.344
15	Bayburt	113	56	Manisa	3.048
16	Bilecik	1.062	57	Mardin	901
17	Bingöl	171	58	Mersin	42.064
18	Bitlis	188	59	Muğla	27.061
19	Bolu	4.145	60	Muş	86
20	Burdur	1.311	61	Nevşehir	1.194
21	Bursa	53.020	62	Niğde	1.088
22	Çanakkale	3.991	63	Ordu	2.223
23	Çankırı	2.112	64	Osmaniye	680
24	Çorum	1.787	65	Rize	975
25	Denizli	4.440	66	Sakarya	14.267
26	Diyarbakır	1.248	67	Samsun	15.136
27	Düzce	2.293	68	Siiirt	354
28	Edirne	5.709	69	Sinop	386
29	Elazığ	684	70	Sivas	2.440
30	Erzincan	971	71	Şanlıurfa	4.808
31	Erzurum	1.886	72	Şırnak	451
32	Eskişehir	7.179	73	Tekirdağ	6.616
33	Gaziantep	11.800	74	Tokat	2.545
34	Giresun	1.678	75	Trabzon	6.750
35	Gümüşhane	460	76	Tunceli	48
36	Hakkari	736	77	Uşak	2.137
37	Hatay	2.782	78	Van	2.196
38	Iğdır	711	79	Yalova	21.318
39	Isparta	3.519	80	Yozgat	1.356
40	İstanbul	700.889	81	Zonguldak	1.943
41	İzmir	26.582			

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (02.12.2022).

Tablo-1'e bakıldığında Türkiye'nin neredeyse her ilinde yabancı uyruklu bireylerin olduğu görülmektedir. Bu durum göçmen sorununun Türkiye'nin en önemli ve öncelikli sorunları arasında yer aldığını ifade etmektedir. Çünkü bu durum tek bir ili ya da bölgeyi etkilememekte tüm Türkiye'yi etkilemektedir.

Grafik-8: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (2022)

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022).

Grafik-8'e bakıldığında ise koruma kapsamında olan Suriyelilerin çoğunlukla iş olanaklarının yüksek olduğu illerde toplandığını görülmektedir. Bunun yanında kültürel yakınlığın ve sınırda olmalarından dolayı çok sayıda Suriyelinin Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi illerde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Tablo-3'te ise Suriyelilerin coğrafi dağılımı ve toplam nüfus içindeki oranları gösterilmektedir.

Tablo-3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURIYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURIYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI	İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURIYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURIYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI
1	ADANA	253.636	2.263.373	2.517.009	10,08%	42	KAHRAMANMARAŞ	96.705	1.171.298	1.268.003	7,63%
2	ADIYAMAN	22.237	632.148	654.385	3,40%	43	KARABÜK	1.494	249.287	250.781	0,60%
3	AFYONKARAHİSAR	11.100	744.179	755.279	1,47%	44	KARAMAN	834	258.838	259.672	0,32%
4	AĞRI	1.120	524.644	525.764	0,21%	45	KARS	168	281.077	281.245	0,06%
5	AKSARAY	3.859	429.069	432.928	0,89%	46	KASTAMONU	1.899	375.592	377.491	0,50%
6	AMASYA	1.227	335.331	336.558	0,36%	47	KAYSERİ	84.279	1.434.357	1.518.636	5,55%
7	ANKARA	97.690	5.747.325	5.845.015	1,67%	48	KIRIKALE	1.690	275.968	277.658	0,61%
8	ANTALYA	4.421	2.619.832	2.624.253	0,17%	49	KIRKLARELİ	760	366.363	367.123	0,21%
9	ARDAHAN	113	94.932	95.045	0,12%	50	KİRŞEHİR	1.895	242.944	244.839	0,77%
10	ARTVİN	66	169.543	169.609	0,04%	51	KİLİS	88.996	145.826	234.822	37,90%
11	AYDIN	8.169	1.134.031	1.142.200	0,72%	52	KOCALİ	55.996	2.033.441	2.089.437	2,68%
12	BALIKESİR	4.407	1.250.610	1.255.017	0,35%	53	KONYA	122.611	2.277.017	2.399.628	5,11%
13	BARTIN	451	201.711	202.162	0,22%	54	KÜTAHYA	1.613	578.640	580.253	0,28%
14	BATMAN	15.682	626.319	642.001	2,44%	55	MALATYA	31.394	808.692	840.086	3,74%
15	BAYBURT	130	85.042	85.172	0,15%	56	MANİSA	12.542	1.456.626	1.469.168	0,85%
16	BİLEÇİK	613	228.334	228.947	0,27%	57	MARDİN	88.898	862.757	951.655	9,34%
17	BİNGÖL	1.185	283.112	284.297	0,42%	58	MERSİN	240.157	1.891.145	2.131.302	11,27%
18	BİTLİS	1.070	352.277	353.347	0,30%	59	MUĞLA	10.202	1.021.141	1.031.343	0,99%
19	BOLU	4.043	320.014	324.057	1,25%	60	MUŞ	1.572	405.228	406.800	0,39%
20	BURDUR	8.653	273.716	282.369	3,06%	61	NEVŞEHİR	12.831	308.003	320.834	4,00%
21	BURSA	184.706	3.147.818	3.332.524	5,54%	62	NİĞDE	6.508	363.725	370.233	1,76%
22	ÇANAKKALE	4.239	557.276	561.515	0,75%	63	ORDU	1.059	760.872	761.931	0,14%
23	ÇANIRI	709	196.515	197.224	0,36%	64	OSMANIYE	42.108	553.012	595.120	7,08%
24	ÇORUM	3.105	526.282	529.387	0,59%	65	RİZE	1.267	345.662	346.929	0,37%
25	DENİZLİ	13.228	1.051.056	1.064.284	1,24%	66	SAKARYA	14.890	1.060.876	1.075.766	1,38%
26	DIYARBAKIR	21.588	1.793.373	1.812.961	1,19%	67	SAMSUN	9.207	1.371.274	1.380.481	0,67%
27	DÜZCE	1.480	400.976	402.456	0,37%	68	ŞİRT	4.062	331.980	336.042	1,21%
28	EDİRNE	623	412.115	412.738	0,15%	69	SİNOP	220	218.408	218.628	0,10%
29	ELAZIĞ	12.218	588.088	600.306	2,04%	70	SİVAS	3.389	636.121	639.510	0,53%
30	ERZİNCAN	176	237.351	237.527	0,07%	71	ŞANLIURFA	373.790	2.143.020	2.516.810	14,85%
31	ERZURUM	989	756.893	757.882	0,13%	72	ŞİRİNAK	12.842	546.589	559.431	2,30%
32	ESKİŞEHİR	6.604	898.369	904.973	0,73%	73	TEKİRDAĞ	11.623	1.113.400	1.125.023	1,03%
33	GAZİANTEP	463.038	2.130.432	2.593.470	17,85%	74	TOKAT	1.175	602.567	603.742	0,19%
34	GİRESUN	372	450.154	450.526	0,08%	75	TRABZON	3.386	816.684	820.070	0,41%
35	GÜMÜŞHANE	167	150.119	150.286	0,11%	76	TUNCELİ	38	83.645	83.683	0,05%
36	HAKKARİ	4.627	278.218	282.845	1,64%	77	UŞAK	2.821	373.183	376.004	0,75%
37	HATAY	358.984	1.670.712	2.029.696	17,69%	78	VAN	1.671	1.141.015	1.142.686	0,15%
38	İĞDIR	71	203.159	203.230	0,03%	79	YALOVA	3.542	291.001	294.543	1,20%
39	İSPARTA	7.065	445.678	452.743	1,56%	80	YOZGAT	5.145	418.500	423.645	1,21%
40	İSTANBUL	550.707	15.840.900	16.391.607	3,36%	81	ZONGULDAK	653	589.684	590.337	0,11%
41	İZMİR	147.214	4.425.789	4.573.003	3,22%						

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2022)

Tablo-3'e bakıldığında geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin diğer göçmen grupları gibi Türkiye'nin 81 ilinde de yaşadığı görülmektedir. Tüm illerde küçük çapta da olsa sanayi sektörünün yer alması, vasıf gerektirmeyen iş olanaklarının olması ve tarım ile hayvancılığın tüm illerde yapıyor olması, Suriyelilerin yayılmasında temel sebep olarak gösterilmektedir. Tüm illerde çoğu Suriyeli göçmenin yerleşik bir düzen kurmuş olmaları, kalıcı olacaklarını görmemiz açısından önem taşımaktadır. Bu yüzden alınan kararlar ve uygulanan politikalar buna göre hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Sonuç

Türkiye her zaman yoğun göç alan ülkelerinde başında yer almıştır. Bulduğu coğrafi konum ve komşu ülkelerde oluşan güvensiz ortam, Türkiye'ye göçü tetikleyen unsurlar olarak sıralanmaktadır. Çoğu zaman komşu ülkelerinin yanında uzak bir bölgede yer alan ülkelere de çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bundan dolayı Türkiye'deki göçmenlerin demografik yapıları çeşitlilik göstermektedir. Elde edilen verilere bakıldığında da Türkiye'ye göç eden grupların ya da Türkiye'den göç eden grupların farklı etnik ve demografik yapıya sahip olduğu net bir şekilde görülmektedir. Elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere Suriye, Afganistan, İran ve Pakistan kökenli göçmenlerin ülkedeki varlığı dikkat çekmektedir. Cinsiyet yapıları ve yaş aralıklarının çeşitlilik göstermesi her yaşta ve her cinsiyetten göçmen için Türkiye'nin güvenilir bir ülke olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Öte yandan göçmenler arasında genç nüfusun fazla olması ve bu genç nüfusunun kalıcı olarak yerleşmesi, göçmenler için iş olanaklarının olduğunu göstermektedir. Özellikle göçmenler için uygulanan politikaların koruyucu olması, benzer dini ve kültürel yapıya sahip olunması, göç edecek gruplar için Türkiye'nin iyi ve güvenilir bir durak olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye gündeminde önemli bir noktada olan göç ve göçmen olgusunun olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlarını da mevcuttur. Demografik, sosyal, kültürel ve siyasi sonuçlarının yanında işsiz nüfusun artması veya emeğin değersizleşmesi gibi ekonomik sonuçlar da meydana gelmektedir. Düzensiz göçlerin işsiz nüfus oranının genişlemesine sebebiyet verdiğini belirten Sayın ve arkadaşları (2016), göçmenlerin istihdam olanaklarında ülke vatandaşlarının aleyhine sonuçlara yol açtığını, sosyal yardımlar noktasında ciddi bir bütçesel zorluğun ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Kendi iç kaynakları ile bu durumun üstesinden gelmeye çalışan Türkiye gibi ülkelerde göçmen sorununun ekonomik boyutu daha çok ön plana çıkabilmektedir. Bu da iç çatışmalara davetine çıkarabilmektedir.

Her şeyden öte göçün insani bir boyutunun da olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu noktada özellikle göçmenlere dair oluşmaya başlayan önyargılar ya da nefret söylemi hafifletilmeli ve bir arada yaşama kültürünün oluşması için politikalar hazırlanmalıdır. 81 ilde göçmenlerin yaşıyor olması, iç içe geçen bir sosyal yapının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu yüzden hazırlanacak politikaların kapsayıcı ve kalıcı olmasına dikkat edilmelidir. Olası olumsuzlukların ortaya çıkmasını önleme noktasında göçmenlerinde sürece dâhil edilmelerini faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*, 1. Baskı. Nobel Yayınları.
- Akıncı, B. & Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 58-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43299/526432>.
- Ceylan, A. & Uslu, İ. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelen kitlesel göç hareketleri ve kabul mekanizmasındaki yaklaşımlara ilişkin bir inceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye göçleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 36, 199-221. <https://doi.org/10.26650/YTA2019-619967>
- Erder, S. (2000). Uluslararası göçte yeni eğilimler: Türkiye göç alan ülke mi?" *Mübeccel Kıray için Yazılar*, 1. Baskı. Bağlam Yayınları.
- Ergüven N. S. & Özturanlı B. (2013), Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye, AÜHFD, 62 (4), 1007-1061. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001733
- Güvenç, B. (1996). *İnsan ve kültür*, 1. Baskı. Remzi Yayınları.
- İçduygu, A. (1996). Transit migrants in Turkey. *Boğaziçi Journal*, 10 (2), 127-142.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme kentleşme ve kentsel değişim*, 2. Baskı. Ekin Yayınları.
- Sağiroğlu, A. Z. (2015). Türkiye'nin değişen göç karakteri. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 3(6), 9-30.
- Sakız, Halis. (2020). Kapsayıcılık paradigması çerçevesinde göçmen bireyler, *Türkiye'de göçmen kapsayıcılığı* (ed. Halis Sakız & Hıdır Apak), 2. Baskı. Pegem Akademi.
- Sayın, Y. vd. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Wallerstein, I. (1995). Kapitalist dünya ekonomisinde hane yapıları ve emek göçü oluşumu. *Irk, Ulus, Sınıf*, (Der. Balibar, E. ve Wallerstein, I), 1. Baskı. Metis Yayınları.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı

"Türkiye'nin Mevcut Göçmen Yapısı ve Coğrafi Dağılımları" başlıklı makalenin herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.